

به گزارش خبرگزاری حوزه از مشهد مقدس، حضرت آیت‌الله سبحانی، پیامی به کنگره بزرگداشت پنجاهمین سال رحلت آیت‌الله‌العظمی سید محمدهادی میلانی‏ﷺ در مشهد مقدس صادر کردند که متن آن به این شرح است:

بسم‌الله الرحمن الرحیم
﴿يُفَعِّ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ﴾
• آیت‌الله‌العظمی میلانی، فقیهی جامع و مرجعی آگاه
سخن گفتن درباره شخصی که در دایره فضائل، در نقطه مرکزی آن قرار داشت و همه خطوط فضیلت نسبت به آن یکسان بود، کار آسانی نیست. حضرت آیت‌الله‌العظمی میلانی‏ﷺ، یکی از مصادیق این ضابطه است؛ ولی اگر نتوان به‌صورت جامع درباره ایشان سخن گفت، اما به مقدار میسور مطلوب و معقول است.

تکریم شخصیت‌ها چه در حال حیات و چه بعد از رحلت، بسیار سازنده است؛ زیرا سبب می‌شود که نسل حاضر به سمت آنان گرایش پیدا کند؛ زیرا با چشم خود می‌بیند که مثلاً بعد از پنجاه سال از درگذشت شخصیتی مانند مرحوم میلانی، علماء و دانشمندان دور هم گرد آمده‌اند و درباره عظمت علمی و خدمات اجتماعی او سخن می‌گویند؛ از این جهت یک نوع جاذبه در نسل جوان به علم و علما پدید می‌آید.

مثلت شخصیت

تحلیل شخصیت هر فردی بستگی دارد که، درباره مراحل سه‌گانه عمر او به‌صورت موجز سخن گفته شود؛ زیرا شخصیت او در این سه مرحله شکل می‌گیرد:

۱. وراثت و اثرپذیری کودک از والدین؛
۲. شخصیت‌هایی که در پرورش علمی او اثرگذار بوده‌اند؛
۳. خدماتی که در جامعه انجام داده است.
اینک ما درباره سه موضوع به‌نحو فشرده سخن می‌گوییم:
مرحله نخست: وراثت و اثرپذیری از والدین
برای روشن‌شدن این عامل، لازم است درباره والدین حضرت آقای میلانی و موفقیت آن دو به‌صورت موجز سخن بگوییم. کافی است که بدانیم والد ایشان مرحوم آیت‌الله سیدجعفر میلانی است. او برای رسیدن به درجه اجتهاد، به نجف اشرف مهاجرت نمود و در حوزه‌های علمیه استوانه‌های فقه و اصول، حضور یافت. ارتباط وی با نخستین استاد خود مرحوم آیت‌الله مامقانی، به‌حدی بود که آنگاه که مرحوم والدشان از دختر ایشان خواستگاری کرد، وی با کمال میل اعلام آمادگی نمود و بالاخره ایشان داماد مرحوم مامقانی شد. بنابراین آیت‌الله مامقانی پدر زن او و فرزند او آیت‌الله شیخ عبدالله مامقانی صاحب رجال دایی ایشان است.

والد ایشان در تاریخ ۱۱ رجب سال ۱۳۲۹ درگذشت و در حرم امامین کاظمین به خاک سپرده شد.

بنابراین، آیت‌الله میلانی در چنین خانواده‌ای پرورش یافته و مادر او به تقوا و ادب و وقار معروف بود و او میوه چنین شجره طیبه است.

مرحله دوم: اساتید اثرگذار

حضرت آیت‌الله میلانی در نجف اشرف بعد از طی مقدمات، در دروس خارج از افکار و تعالیم شخصیت‌های بسیار ممتاز زمان بهره گرفته است که برخی از آنها را می‌توان نام برد.

او فقه و اصول را از اساتید نامبرده در ذیل بهره گرفته:

آیت‌الله‌العظمی شیخ‌الشریعه اصفهانی (۱۳۳۹م)؛

آیت‌الله‌العظمی میرزای نائینی (۱۳۵۵م)؛

آیت‌الله‌العظمی شیخ محمدحسین اصفهانی (۱۳۶۱ م).

دوره‌های اصول و قسمت مهمی از کتب فقهیه را از محضر این اساتید بزرگ بهره برده است و فلسفه را از آیت‌الله حاج سیدحسین بادکوبه‌ای (۱۳۵۸ م)، علوم ریاضی را از

محضر عالم بزرگوار سیدابوالقاسم خوانساری‏ﷺ، آموخته است و مبانی اخلاقی را از سیدعلی طباطبایی معروف به قاضی‏ﷺ فرا گرفته است.

و علم کلام را از مرحوم شیخ محمدجواد بلاغی‏ﷺ دریافت‌ه است. از این جهت از نظر عقل نظری و عقل عملی، در سطح بالایی بود. از این نظر گفته شده: «فقیه جامع».

مرحله سوم: خدمات علمی-اجتماعی در دوران مرجعیت:

در این بخش از آثار علمی او یاد می‌کنم.

۱. محاضرات فی فقه‌الإمامیه (زکات در ۱ جلد)؛

۲. محاضرات فی فقه‌الإمامیه (خمس در ۱ جلد)؛

۳. محاضرات فی فقه‌الإمامیه (نماز مسافر در ۱ جلد)؛

۴. قادتناکیف عرفهم (زندگی امامان دوازده‌گانه در ۸ جلد)؛

۵. رسالة فی التأمین والیانصیب (رساله‌ای درباره بیمه و اوراق

بخت‌آزمایی به زبان فارسی و عربی)؛

۶. تعلیق‌ه علی العروة‌الوثقی؛

۷. محاضرات فی فقه‌الإمامیه (بیع در ۱ جلد).

اینها آثاری است که از آن مرجع در دوران اقامت خود از نجف و مشهد به تألیف آنها پرداخته و چاپ شده است و رسائل خطی دیگر دارد که در شرح حال زندگی ایشان مشروحاً گزارش شده است.

آیت‌الله‌العظمی سبحانی تبیین کردند

خدمات علمی، اجتماعی

و مواضع سیاسی آیت‌الله‌العظمی میلانی‏ﷺ

تکریم شخصیت‌ها چه در حال حیات و چه بعد از رحلت بسیار سازنده است؛ زیرا سبب می‌شود که نسل حاضر

به سمت آنان، گرایش پیدا کند؛ زیرا با چشم خود می‌بیند که مثلاً بعد از پنجاه سال از درگذشت شخصیتی

مانند مرحوم میلانی، علماء و دانشمندان دور هم گرد آمده‌اند و درباره عظمت علمی و خدمات اجتماعی او سخن می‌گویند.

مدارسی را تأسیس کرد و برنامه‌های صحیح و حساب‌شده و مستحکمی را برای آنها وضع نمود.

او نه‌تنها، اهتمام خود را به حوزه مشهد اختصاص می‌داد؛ بلکه حوزه‌های علمیه‌ای را در شهرهای دیگر منطقه خراسان بنیان نهاد.

علاوه بر تأسیس حوزه‌های علمیه، نسبت به مؤسسات خیریه اهتمام می‌ورزید.

در زندگانی او فصلی است به‌نام ملاقات با شخصیت‌هایی که از داخل و خارج به حضورشان می‌رسیدند. از آنجا که به زبان عربی تسلط کافی داشت، شخصیت‌هایی از یمن و مصر و سوریه به دیدار او می‌آمدند و ایشان سخنان ارزشمندی که همگی در مسیر تقریب بود، مطرح می‌نمود.

• مواضع سیاسی آیت‌الله میلانی

سیاست به‌معنای تدبیر صحیح کشور اسلامی، موازی با داده‌های شریعت از شیوه‌های معصومان‏ﷺ است ولذا در زیارت جامعه به این عنوان «وَسَاسَةُ الْبِلَادِ» توصیف شده‌اند.

و در زمان غیبت ولی‌الله‌الأعظم‏ﷺ این مسئولیت متوجه علماء و فقهاست که در هر زمان مراقب امور جاری امت اسلامی باشند و هر موقع انحرافی در مدیران احساس کنند، آنها را راهنمایی کرده و اگر نتیجه نیکوخشد، قیام کنند.

فتوای میرزای شیرازی‏ﷺ در سال ۱۳۰۹ هجری قمری، از همین مقوله است. او خرید و فروش و استعمال تنباکو را تحریم کرد و همین سبب شد که قرارداد استعماری با انگلستان فسخ شود.

مرحوم آیت‌الله شیخ فضل‌الله نوری، آنگاه که احساس کرد مدیران کشور خواهان مشروطیت منهای دیانت هستند، قیام کرد و تا پای دار، پایداری کرد.

استاد بزرگوار حضرت امام‏ﷺ نیز پس از درگذشت آیت‌الله بروجردی‏ﷺ احساس مسؤولیت کرد و کراراً می‌گفت که دولت فعلی سوء نیت دارد و لذا قیام کرد و همه نوع رنج را تحمل نمود و ریشه فساد را برکند.

حضرت آیت‌الله میلانی‏ﷺ از همین گروه است. مبارزات او در تمام این برهه‌ها روشن و مبرهن است. کسانی که بخواهند خدمات قلمی و بیانی و حتی عملی او را از نزدیک مطالعه کنند، به دو کتاب زیر مراجعه نمایند:

۱. اسناد انقلاب اسلامی، ج ۱؛

۲. آیت‌الله‌العظمی سید محمدهادی میلانی به روایت اسناد ساواک.

آنچه تحریر یافت، گوشه‌ای از ویژگی‌های آیت‌الله میلانی است و هرگز نمی‌توان به همه آنها حتی اشاره کرد:

هو البحر من این النواحی آئینه

فلجئته المعروف والجود ساحله

درگذشت ایشان، درگذشت یک فرد نبود. درگذشت شخصی بود که به‌تنهایی کار جمعی را انجام می‌داد.

شایسته است بگوییم:

از شمار دو چشم یک تن کم   و از شمار خرد هزاران بیش

قم. مؤسسه امام صادق‏ﷺ

جعفر سبحانی

نسل‌های آینده، تا قول به ثبوت کامل سهم امام‏ﷺ.

وی افزود: از جمله فقهایی که به‌صورت مستدل از ثبوت سهم امام‏ﷺ دفاع کرده‌اند، محقق سبزواری در ذخیره‌المعاد، صاحب حدائق، صاحب جواهر، شیخ اعظم انصاری و در نهایت آیت‌الله‌العظمی میلانی‏ﷺ هستند.

آیت‌الله حسینی خراسانی تصریح کرد: آیت‌الله میلانی با تحلیل دقیق ادله قرآنی، اجماع و روایات، نشان می‌دهد که آیه غنیمت همانند سایر عمومات قرآنی، در مقام جعل قانون است و اختصاصی به حاضران در زمان نزول ندارد.

وی ادامه داد: ایشان همچنین اجماع ادعاشده در این مسئله را غیرقابل استناد دانسته و روایات دال بر سقوط خمس در عصر غیبت را از حیث سند و دلالت مخدوش می‌شمارد.

خطاب قانونی؛ مبنای جعل قانون الهی

عضو مجلس خبرگان رهبری تأکید کرد: بر اساس مبنای آیت‌الله میلانی، خطاب قانونی ناظر به جعل قانون است، نه وجود فعلی مکلف؛ به این معنا که شارع قانون را وضع می‌کند تا هر مکلفی که در آینده واجد شرایط باشد، مشمول آن گردد.

وی به مقایسه دیدگاه آیت‌الله میلانی با نظریه امام خمینی‏ﷺ پرداخت و گفت: با دقت علمی می‌توان این دو نظریه را به یک حقیقت بازگرداند؛ هرچند در تعبیر و لوازم، تفاوت‌هایی میان آن‌ها مشاهده می‌شود.

عضو مجلس خبرگان رهبری تصریح کرد: برای فهم دقیق این مباحث، مراجعه به آثار محققانی چون شهید مطهری‏ﷺ، به‌ویژه جلد چهارم شرح منظومه و نیز دیدگاه‌های فقهای بزرگی همچون آیت‌الله خویی‏ﷺ ضروری است؛ زیرا این مباحث، از مباحث تخصصی و بنیادین علم اصول به‌شمار می‌رود.

آیت‌الله حسینی خراسانی تأکید کرد

ضرورت بازخوانی عالمانه میراث فقهی و اصولی آیت‌الله‌العظمی میلانی‏ﷺ

وی در ادامه به جایگاه ویژه این موضوع در آثار حضرت آیت‌الله میلانی‏ﷺ اشاره کرد و افزود: در کتاب الخمس آیت‌الله میلانی، بحث حکم قانونی و خطاب قانونی با دقتی مثال‌زدنی مطرح شده و ایشان این مبنا را در تحلیل مسئله خمس و به‌ویژه سهم

امام‏ﷺ در عصر غیبت به‌کار گرفته‌اند.

عضو مجلس خبرگان رهبری، با اشاره به تنوع دیدگاه‌های فقهی در این مسئله اظهار کرد: در میان فقهای شیعه، حدود

شانزده قول درباره حکم سهم امام‏ﷺ در عصر غیبت مطرح شده است؛ از اقوالی مانند سقوط، دفن، وصیت، حفظ برای

نسبت داده می‌شود و فرزند فاضل ایشان، حاج سید مصطفی خمینی‏ﷺ، نیز در تحریرات‌الاصول آن را به‌صورت منسجم مطرح کرده و تصریح نموده‌اند که این نظریه می‌تواند پاسخ‌گوی بسیاری از معضلات علم اصول و حتی برخی مسائل فقهی مانند نماز، روزه و ... باشد.

عضو مجلس خبرگان رهبری، با تأکید بر انصاف علمی تصریح کرد: نمی‌توان به‌صورت قطعی و بدون بررسی گسترده آثار گذشتگان، یک نظریه را صرفاً به یک فقیه نسبت داد؛ زیرا چه‌بسا اندیشمندانی در گذشته یا حتی معاصران، بدون اطلاع از دیدگاه یکدیگر، به نتایج مشابهی رسیده باشند.

وی خاطر‌نشان کرد: در تاریخ فقه و اصول، موارد متعددی وجود دارد که دو فقیه بزرگ، بدون تأثیرپذیری مستقیم از یکدیگر، رأی واحدی را مطرح کرده‌اند و تقدم یا تاخر زمانی نیز همواره معیار دقیقی برای داوری علمی نیست.

ریشه‌های خطابات قانونیه در آثار فقهای پیشین

آیت‌الله حسینی خراسانی، با اشاره به آثار فقهای پیش از امام خمینی‏ﷺ گفت: در کلمات بزرگانی همچون آخوند خراسانی‏ﷺ در کفایة‌الاصول و نیز در بیانات حضرت آیت‌الله بروجردی‏ﷺ، مباحثی مطرح شده که می‌توان از آن‌ها برداشت‌هایی نزدیک به بحث خطاب قانونی و حکم قانونی داشت.